

Можливість різних форм навчальної діяльності у розвитку самооцінки учнів початкових класів.

Ключові слова: В умовах спільної навчальної діяльності створюються сприятливі умови для формування адекватної самооцінки молодших школярів.

Анотація: В статті виявлені можливості сумісної навчальної діяльності (робота в парі, по троє, четвірками) у розвитку самооцінки учнів початкової школи. Ведучим засобом стала організація спільної навчальної діяльності на уроках.

Початкова освіта як складова частина загальної середньої освіти спрямована на всебічний розвиток молодших учнів та повноцінне оволодіння ними всіма компонентами навчальної діяльності. Тому в доборі змісту враховується його наступність і безперервність, доступність і науковість, потенційні можливості для взаємозв'язку навчання, виховання і розвитку, реалізація принципів індивідуалізації, гуманізації навчально-виховного процесу.

В останній час виникла зацікавленість педагогів і психологів до організації взаємодії учнів у навчальній діяльності.

Думка про те, що суспільна навчальна діяльність повинна безпосередньо впливати на формування самооцінки учнів була висунута Х.І. Лийметсом, однак ця проблема не була їм досліджена експериментально.

Вплив кооперативної спільної навчальної діяльності на розвиток самооцінки описані в роботах педагогів-дослідників (І.А. Зязюн, Л.В. Пироженко, О.І. Пометун, Л.Л. Сагач, Л.В. Хоружа, Г.А. Цукерман та ін.)

Кооперативну діяльність можна організувати вже з першого класу.

“Кооперація” – від лат. “cooperatio” – співробітництво. Одна з форм спільної організації праці яка характеризується об'єднанням зусиль учасників для досягнення спільної мети при одночасному поділі між ними функцій, ролей та обов'язків.

У навчальній програмі по математиці, мові, читанню, для першого класу не заплановані такі навчальні ситуації, що допускали б можливість одночасного виконання декількома учнями різних частин того самого завдання з наступним обговоренням отриманого результату. Тому ми часто самі складали потрібні завдання. Спостереження на уроках у школах показали, що навіть якщо під час уроків всі учні виконують ту саму задачу, їх діяльність не можна назвати колективною в повному розумінні цього слова. Кожен виконує роботу ізольовано, індивідуально. А сьогодні в кожному класі вчитель дозволяє обговорювати задачу зі своїм сусідом, сьогодні учні не загороджують зошит від сидячого поряд сусіда і не жаліються: “А він у мене знову списав”. Але зараз не можна вважати, що шкільна освіта стала справді спільною, що спирається не тільки на відносини “дитина-дорослий”, але й на відносини “дитина-дитина”.

Під час роботи було зроблено припущення, що самооцінка буде формуватися успішно, якщо у зміст навчального матеріалу закласти можливість працювати спільно (групою або командою); у методах навчання буде передбачена

можливість прояву свого “Я” кожного учасника спільної діяльності; після проведення уроків з використанням ситуацій спільної навчальної діяльності учням буде надана можливість аналізувати свою діяльність, порівнювати, оцінювати.

Виходячи з аналізу психолого-педагогічної літератури, можна зробити висновок, що формування в учнів особистих якостей закладається у відносинах між учнями в умовах спільної навчальної діяльності. Наші спостереження в школі показують, що спільна навчальна діяльність використовується на уроках рідко. Мало зустрічається ситуацій, що дозволяють учням під час уроків за власною ініціативою надавати реальну допомогу своєму товаришу в засвоєнні навчального матеріалу; ситуацій, у яких виявляється власне “Я” школярів, у яких він може розкрити свої внутрішні можливості, не боячись отримати за це докори від вчителя або однокласників. Часто на уроках ми спостерігали, що будь-яка ініціатива розцінюється як “підказка”, викликає осуд. Як видно, традиційні форми організації уроку не мають значних можливостей для розв’язання завдань, які були нами поставлені. Це змусило звернутися до вивчення передового педагогічного досвіду. При проведенні аналізу психолого-педагогічної літератури була звернена особлива увага на колективно розподільчу форму організації спільної діяльності. Суть цієї форми роботи полягає в тому, що група учнів, об’єднана загальною метою, спільно виконує визначену роботу, але кожний з них вносить свій внесок у рішення поставленої задачі.

У дослідженні головним є прагнення перевірити те, що навчальне співробітництво виконує особливі функції у встановленні учня як суб’єкта діяльності, сприяє формуванню у нього потреби і здатності оцінювати себе в порівняльному плані, завдяки чому створюються умови становлення самооцінки.

Спонукальною силою розвитку навчальних контактів у молодшому шкільному віці насамперед є бажання дітей допомогти один одному. У спільній роботі на уроках вони бачать зміцнення дружніх відносин, підвищення продуктивності роботи.

Протягом року в експериментальному класі в процесі навчання систематично вводилися різні форми навчального співробітництва дітей. Зміст роботи визначався програмним матеріалом. Вважалося, що спільність у навчальній роботі вплине на локалізацію самооцінки в тих сферах життя дитини, що безпосередньо беруть участь у забезпеченні продуктивної, спільної навчальної діяльності - в інтелектуальній, моральній, відповідальній за налагодження контактів у діяльності; що робота допоможе учням краще довідатися й об’єктивно оцінити свого партнера, викликати в ньому велику критичність у відношенні до самого себе.

Ведучою діяльністю в початковій діяльності є не ігрова, а навчальна діяльність. Сюжетно-рольова гра в її типовій формі – це вільний вид спільної діяльності. Діти об’єднанні між собою за власною ініціативою, самі визначають сюжет, беруть на себе відповідні ролі, розподіляють ігровий матеріал, намічають і розвивають зміст гри, виконуючи ті чи інші ігрові дії.

Інакше справа обстоїть з навчанням. Тут багато чого залежить від здатності дітей до діяльності за правилами. Наші спостереження показали, що в ситуації спільної навчальної діяльності багато молодших школярів не в змозі правильно

оцінити свою діяльність. Одна з причин цього криється під час відсутності досвіду, тому що ситуації спільної навчальної діяльності при традиційній побудові навчального процесу використовуються в школі не часто.

На першому етапі організації спільної навчальної діяльності розпочали роботу парами. Поступово, ускладнювали роботу за рахунок зміни завдань шляхом збільшення кількості дітей у групі (робота “трійками”, “четвірками”).

При роботі в парах, у 1-му класі, були враховані особисті симпатії дітей і дозволяли сісти так, як їм було зручно для роботи.

Для роботи пари учнів використовувалося завдання порівняти наступні вирази:

$$6-4...3+2$$

$$6-3...6+2$$

$$10-4...6+3$$

у процесі фронтальної роботи вчитель пояснює: - Отримане завдання ви повинні виконувати спільно, тому що ви можете розподілити роботу між собою. Діти самі розподіляли роботу. Наприклад, один обчислював значення виразу лівої частини, інший – правої, а потім вирази порівнювалися.

- як би ви оцінили роботу в парі?

Ваня Л.: “Ми добре працювали і зробили завдання швидко”

Владик М.: “З Іваном мені було вирішувати легше, ніж одному. Ми радились, порівнювали результат”.

Під час парної роботи у дітей розвивається потреба у спілкуванні, аналізуванні результатів спільної роботи. Діти вчать оцінювати себе і товариша, почувають свою значимість у процесі роботи.

Потрібно відзначити, що не всі учні відразу ж прийняли і зрозуміли нову форму роботи. Деякі учні змогли швидко розподілити роботу між собою і приступили до роботи. Між окремими дітьми виникли розбіжності і вони, не домовившись один з одним, виконували завдання індивідуально. Ще інші приступили до роботи індивідуально, намагаючись швидше зробити завдання самостійно.

Елементи спільної діяльності вводилися з перших днів навчання дітей у школі і було зафіксовано, що першокласникам цікаво працювати у парі з товаришами. Це сприяло активізації їхньої пізнавальної діяльності і формуванню таких якостей, як взаємоконтроль, взаємооцінка і взаємодопомога. Ми стали систематично підбирати завдання для роботи в парі. Наприклад, при вивченні складових числа “6” зверталися до класу: “Учні, що сидять ліворуч, покладіть 6 паличок, розділіть палички з своїм товаришем так, щоб у кожного паличок було порівну. Покажіть, скільки паличок у кожного. А скільки паличок у тебе і твого

товариша разом? Як довідалися? Виходить, $6=3+3$. А тепер поділіть палички зі своїм товаришем так, щоб в одного паличок було менше, а в іншого більше. Покажіть, скільки паличок в кожного. Виходить, $6=2+4$; $6=5+1$ ”.

Дані спостереження показали, що не всі першокласники вміють співпрацювати один з одним у процесі спільної навчальної діяльності. Наприкінці уроків із ситуаціями спільної навчальної діяльності учні висловлювали свої судження про дану форму роботи, аналізувати “позитивні” і “негативні” сторони своєї діяльності. У результаті чого учні були підведені до висновку: перед виконанням завдань у групі треба уважно це завдання переглянути, оцінити складність і розподілити вже між собою з урахуванням здібностей і можливостей кожного учасника спільної діяльності. Проводячи такий аналіз роботи протягом декількох уроків, діти прийняли цей критерій як орієнтир при плануванні і розподілі учнями між собою в “парах”.

З огляду на той факт, що в групі попадають учні з різним рівнем успішності, були складені завдання, що складаються з різних по ступені важкості частин, при цьому прагнули створювати на уроці такі умови, які стимулювали б учнів до надання допомоги своїм товаришам у навчальній роботі, що дозволяло б кожному учню почувати відповідальність за себе і свого сусіда по роботі.

Після того, як учні 1-го класу звикли до роботи парами, перейшли до наступного етапу – роботи “трійками”. Діти за бажанням розбивалися на по 3, і кожна група сідала за окремі столи.

Потрібно відзначити, що спочатку були складності. Ніяк не вдавалося побудувати повноцінну спільну роботу першокласників у таких групах. Часто виходило, що хтось один із групи без виконання роботи на себе, а інші залишалися пасивними спостерігачами. Звернемося до експериментальних даних.

Організовується робота дітей і по групах. Кожній групі пропонується окрема задача (задачі з підручника).

Учитель керує роботою учнів у групах, дає таку інструкцію: “Прочитайте дачу про себе, виділіть умови і питання задачі. Колективно обговоріть в групі запис короткої умови задачі. Запишіть коротку умову задачі, вирішіть задачу самостійно. Кому важко дається рішення задачі, звертайтеся по допомогу до товариша по групі. Обговоріть свою відповідь задачі з товаришем по групі”.